

Dini abidələr, qədim tikililər, qəsrlər, qalalar, kitabələr xalqların özlərindən sonra tarix səhifəsində qoyduğu pozulmayan izlərdir. Başqa sözlə desək, xalqların kimliyidir, dünənidir, şərəfli keçmişidir. Bu abidələri dağıtmaq xalqların mədəni irsini məhv etmək, onu tarixin səhifəsindən silmək deməkdir. Təəssüflər olsun ki, iki əsrdən artıqdır ermənilər uzun illər Ermənistan ərazisində yaşamış azərbaycanlıların bu yerlərin tarixi və əzəli sakinləri olduğunu sübut edən izlərini Yer üzündən birdəfəlik silmək üçün məqsədli şəkildə vandallıq aktları törədirlər.

1988-ci ildə Ermənistanda soydaşlarımıza qarşı həyata keçirilən sonuncu etnik təmizləmə nəticəsində on minlərlə azərbaycanlı ailəsinin ömlakı və mədəni irs nümunələri ermənilər tərəfindən qarət edilmiş, mənimşənilmiş və ya vəhşicəsinə dağıdılmışdır. Abidələri dağıtmaqla kifayətlənməyən vandallar zaman-zaman Qərbi Azərbaycanın qədim toponimlərini də erməni adları ilə əvəz etmişdilər. Erməni vandalizmi təkcə mədəniyyət abidələrini məhv etməklə kifayətlənmir. Ermənilər həm də tarixi saxtalaşdırırlar. Onlar abidələrin tarixini dəyişərək, restavrsiya adı ilə qədimliyinə zərbə vururlar, bir çoxunu öz adlarına çıxarırlar. Bu addımları ilə düzəliş qəbul etməyən tarixə düzəliş etməyə çalışırlar. İndiyə qədər Ermənistan ərazisində xalqımıza məxsus olmuş on-

larca tarixi abidə qəddarlıqla dağıdılaraq tamamilə Yer üzündən silinmiş və yaxud da erməniləşdirilmişdir.

Ermənistan hökumətinin apardığı məqsədyönlü siyasət nəticəsində qədim tarixi torpaqlarımız olan Qərbi Azərbaycan ərazilərində bir çox abidə, Göy məscid, Qala məscidi, Şah Abbas məscidi də daxil olmaqla 300-dən çox məscid və monumental abidə məhv edilmişdir. Bununla da UNESCO-nun konvensiyaları kobud şəkildə pozulmuşdur. Bütün dağıntılardan, vandal hərəkətlərdən yaranan gənaət odur ki, erməni vəhşiliyi heç bir sərhəd tanımır, heç bir beynəlxalq qanun və konvensiyalara məhəl qoymur. Bu vandalizm aktları yalnız tarixi abidələrin və yazıların məhvi deyil, həm də bir xalqın tarixi yaddaşının və mədəni irsinin silinməsinə yö-

nəlmiş məqsədli çirkin siyasətdir. Buna görə də Ermənistanda Azərbaycan mədəni irsinin qorunması üçün Qərbi Azərbaycan İcması beynəlxalq səviyyədə zəruri işlər aparır. Ermənilərin abidələrimizə qarşı atdıqları bu dağıdıcı vandalizm əməlləri müntəzəm olaraq dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılır.

İkinci Qarabağ müharibəsində qazanılmış Zəfərdən sonra Ermənistan-da Azərbaycan mədəni irsinin qorunması Ermənistan-Azərbaycan yaxınlaşması fonunda vacib olan məsələyə çevrilmişdir. Həm beynəlxalq, həm də yerli ekspertlər ümid edirlər ki, Ermənistanda Azərbaycan irsinin qorunması və bərpası iki millət arasında etimadın qurulmasına və etibarlı sülhün təmin olunmasına təkan verəcək.

Ötən il Bakıda Qərbi Azərbaycan İcmasının təşkilatçılığı ilə "Mədəni irs və qayıdış hüququ: Ermənistandan di-dərgin salınmış azərbaycanlıların mədəni irsinin bərpası - ədalətə, barışığa

Qərbi Azərbaycandakı tarixi abidələrimiz haray çəkir

və sülhə aparan yol kimi" mövzusunda ənənəvi III beynəlxalq konfrans keçirilib. Konfransda dünyanın 60-dan çox ölkəsini təmsil edən 100-ə yaxın qonaq, Azərbaycandan 100-dən çox ekspert, alim, ictimai xadim və dövlət rəsmiləri, Milli Məclisin deputatları iştirak ediblər. Beynəlxalq konfransda Prezident İlham Əliyevin iştirakçılara müraciəti oxunub.

Prezident İlham Əliyev müraciətdə bildirib ki, qədim dövlətçilik və mədəniyyət tarixinə malik Azərbaycan xalqı son iki əsrdə dəfələrlə məhrumiyyət, deportasiyalar və soyqırımları ilə üz-üzə qalmış, ermənilərin Azərbaycanın əzəli torpaqlarına köçürülməsindən sonra - 1905-1907-ci, 1918-1921-ci, 1948-1953-cü və 1987-1991-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı törədilən qırğınlar və qanunsuz köçürmələr nəticəsində yüz minlərlə soydaşımız öz doğma yurdunu tərk edərək Azərbaycana sığınmışdır: "Ermənistan ərazisində yaşayan azərbaycanlıların dağılıq bölgələrdən

daha isti iqlimi olan yerlərə zorla köçürülməsi, onların illərlə qurub-yaratdıqları mülkiyyətin mənimşənilməsi, maddi-mədəniyyət nümunələrinin ələ keçirilərək dağıdılması və özgəninkiləşdirilməsi bu gün mötəbər sənədlərlə sübuta yetirilən tarixi faktlardır".

Dövlət başçımızın müraciətində qeyd olunub ki, Ermənistan tarixən Qərbi Azərbaycanda yaşamış azərbaycanlıların zəngin maddi və qeyri-maddi mədəni irsini, müqəddəs inanc yerlərini, qəbiristanlıqlarını öz ərazisindən Azərbaycan xalqının izlərini silmək məqsədilə zaman-zaman məhv etmişdir. Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı insanlıq əleyhinə cinayətlərinin beynəlxalq hüquq müstəvisində qiymətləndirilməsi üçün lazımı addımlar atılması və beynəlxalq ictimaiyyətin bu məsələdə bizə dəstəyi olduqca əhəmiyyətlidir: "Bu gün Ermənistandan zorla çıxarılmış azərbaycanlıların qayıdışının Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində,

Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktda, Qaçqınların statusu haqqında Konvensiyada və digər mühüm beynəlxalq aktlarda təsbit olunmuş geriyyə qayıdış hüququ çərçivəsində təmin edilməsi, eləcə də mədəni irsin bərpası və qorunması ilə bağlı beynəlxalq ictimaiyyətin, o cümlədən BMT-nin ixtisaslaşmış qurumlarının iştirakı ilə prosesin başadılması üçün səylərin artırılması vacibdir. Çünki qayıdış hüququ insan hüquqlarının təməl prinsiplərindən biridir. Bu hüququn təmin edilməsi təkcə doğma yurda fiziki dönüş deyil, həm də toplumun mədəni bütövlüyünün, mədəni irsinin və tarixi yaddaşının bərpası deməkdir".

Prezident İlham Əliyevin konfrans iştirakçılarına müraciətində o da vurğulanıb ki, deportasiya və qırğınlardan birbaşa əziyyət çəkən insanları özündə birləşdirən Qərbi Azərbaycan İcmasının təmkinli, konstruktiv yanaşması, barışiq və dialoqa açıq olma-

sı, öz fəaliyyətini beynəlxalq hüquqa uyğun qurması, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə və suverenliyinə hörmət etməsi təqdir olunmalıdır: "2025-ci il avqustun 8-də Vaşinqtonda Amerika Birləşmiş Ştatlarının vasitəçiliyi ilə Azərbaycan və Ermənistanın bir araya gəlməsi, Birgə Bəyannamənin imzalanması və sülh sazişi layihəsinin parafanması hər iki xalqın gələcək birgəyaşayışının təmin olunması üçün ümid və inam yaradır".

Son zamanlar Ermənistandakı Azərbaycan mədəni irsinin məhv edilməsinə beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən müəyyən reaksiyaların müşahidə olunması insanlarda nikbinlik yaradır. Ümid etmək olar ki, bu mövzuda beynəlxalq konfransların keçirilməsi ermənilərin Azərbaycan mədəni irsinə qarşı olan dağıdıcı əməllərini dayandıracaq.

*Vahid MƏHƏRRƏMOV,
"Azərbaycan"*